

KNJIŽNE OCENE IN POROČILA

STUDIA SLAVICA 1955. — Gotovo je za madžarske slaviste izid prvega zvezka budimpeštanske slavistične revije vesel dogodek. S tem se madžarska slavistična znanost predstavlja svetu s svojo lastno fiziognomijo. Za interesenta izven Madžarske pa je pojav nove revije tembolj vreden pozornosti, ker je ta pravzaprav samo ena postavka v širokopotezno zastavljenem načrtu madžarskega slavističnega delovanja.

Čeprav se madžarska slavistična publicistika lahko naslanja na pomembno tradicijo od osemdesetih let dalje (od prvih znanstveno solidnih študij prof. Asbótha preko Melicha, Pavla do današnjih), so se vendarle šele v času po vojni odprle madžarskim slavistom prave razvojne možnosti. Medtem ko je poprej ostajalo vse zadevno raziskavanje na ramah redkih posameznikov, lahko danes govorimo o sistematično vodenem raziskavanju in o organiziranem objavljanju po trdnem konceptu. Ta obsega: izdajanje slovanskih jezikovnih spomenikov, ki jih hranijo v budimpeštanskih in podeželskih arhivih oziroma knjižnicah, jezikovnozgodovinski slovar teh spomenikov, študij slovanskih narečij v mejah današnje države in lingvistični atlas le-teh govorov, tekstološka kritika in analiza itd. (gl. Péter Király, Dix années d'études slaves en Hongrie, StSl 307—310).

Že iz tega je razvidno, da je madžarska slavistična znanost pretežno filološko-lingvistično usmerjena. To že po tradicijah kakor tudi po potrebah študija madžarsko-slovanskih jezikovnih odnosov. Vendar niso izključena drugorodna prizadevanja in tako duša podjetja prof. Kniezsa kliče k sodelovanju v reviji vse, ki obravnavajo tako ali drugačno znanstveno problematiko v zvezi s Slovani.

Spričo dejstva, da je madžarščina v svetu slabo poznana, želi nova revija posredovati dognanja in izsledke madžarskih slavistov v dostopnejših jezikih, v slovanskih in glavnih evropskih. Izkazalo se je, da ta način objavljanja ustreza madžarskim znanstvenim potrebam že zategadelj, ker zagotavlja njihovemu delovanju širšo publiciteto. Preizkusila sta ga že Asbóth in Melich, ki sta od časa do časa objavila izsledke svojih že v madžarščini natisnjenih študij v takratni osrednji slavistični reviji, v Jagićevem Archivu; med slovanskimi pa jim je bil najbližji krakovski Rocznik slawistyczny (Asbóthov prikaz Pavlove fonetike cankovskega narečja, Kniezseva ocena Melichove velike študije o Madžarski v času naselitve).

V tridesetih letih so se študije, ki so računale na zanimanje izven meja, precej namnožile in zato so sredi tega desetletja začeli z izdajanjem posebne znanstvene letne publikacije, problemsko vezane na zgodovinski ogrski prostor: Archivum Europae Centro Orientalis (AECO, 1935 do 1944), ob njej pa so še posebej tiskali serijo razprav iz revije, imenovano Ostmitteleuropäische Bibliothek. Ta zasnova pa se je kmalu pokazala preširoka, saj je skorajda povsem prevladala zgodovina narodov Ogrske od najzgodnejših časov

naprej in je književna zgodovina z jezikoslovjem živela le nekje v ozadju. Tako sta po vojni dva inštituta na budimpeštanski filozofski fakulteti, slavistični in romanistični, poizkusila nadaljevati AECO z izdajanjem *Études slaves et roumaines* (ESR, 1948—1949). Z glavnim urednikom slavistom Kniezso je težišče prešlo na jezikoslovje in literarno zgodovino, čeprav je seveda revija vključevala vso problematiko v zvezi s Slovani in Romuni (zgodovino, arheologijo i. dr.). Tip te revije nadaljujejo *Studia Slavica* z jasno omejitvijo na samo slovansko tematiko in z razširitvijo možnosti objavljanja na vse slovanske jezike.

Pri obeh povojnih revijah pa lahko opazimo še eno posebnost: medtem ko so poprej redkokdaj segli izven problematike madžarskoslovanskih jezikovnih, kulturnih in drugih stikov (med temi še najbolj Asbóth: n. pr. študija o slovanskem naglasu), zlasti mlajši slavisti poleg neslavistov v ESR in StSl uspešno začenjajo s samostojnimi študijami na več področjih. Tako n. pr. najdemo v ESR 1948 Szemerényijevo študijo o baltoslovanski jezikovni skupnosti in razpravo Endreja Kovácsa o simbolizmu pri Čehih in Slovakah in podobno.

Že prvi zvezek nove revije dokazuje njeno polno upravičenost. Madžarski slavisti so se dela lotili s pravo znanstveno vneto in s polnim upoštevanjem kulturne in politične enakopravnosti nekdanjih podrejenih narodov Ogrske. Zavedajoč se zgodovinske povezanosti vseh treh slovanskih vej z Madžari v okviru nekdanje Ogrske in presojujoč položaj današnje Madžarske ob slovanskih mejah so izrabili bogate možnosti, ki jih madžarskemu slavistu dajejo zgodovinske in geografske okolnosti.

Posebne možnosti zatorej narekujejo svoj stil dela: 1. Zlasti v madžarskem glavnem mestu in tudi marsikje na podeželju so neizrabljeni bogati arhivi oziroma knjižnice s slovanskimi listinami, ki jih mora dobiti znanost v razvid. 2. Poznanje hungaristike omogoča madžarskim slavistom gotovejše prijemališče za študij madžarsko-slovanskih jezikovnih stikov. Tako se sama ob sebi ponujata iskanje v etimologiji in leksikalichen študij glede na vzajemno jezikovno vplivanje. 3. Mnogo bolj kot v slavistiki druge madžarski znanstveniki vežejo svoja raziskavanja na kulturno in politično zgodovino, tako n. pr. jim študij izposojenk in krajevnih imen koristno služi kot pomožno sredstvo pri razreševanju zapletenih vprašanj srednjeveške kolonizacije in pri etnogenezi.

Iz tega sledi opozorilo, da moramo Slovenci pozorno spremljati raziskavanja in dognanja madžarske znanosti, kar je omogočeno s tem, ker se zadnja leta razmere urejujejo. Ze Murko je v LZ 1912 v svojem poročilu o Pavlovi fonetiki opozoril, da bi morali na Slovenskem spremljati madžarske spise o našem jeziku in zgodovini ter o tem poročati. V 50ih letih je madžarska slovenica kritično registriral Vilko Novak zlasti v ČZN, po zadnji vojni pa je iz različnih razlogov redno poročanje skorajda povsem izostalo.

V pretresu madžarske slavistike nas zanima v glavnem dvoja: metode in smeri raziskavanj — in slovanske zveze, torej tisto, kar na Madžarskem o nas in v zvezi z nami pišejo.

V prvem zvezku StSl bo slavističnemu interesentu predvsem zanimiva Kniezseva razprava *Die Sprache der alten Slawen Transdanubiens*. Ta študija je zasnovana kot zavrnitev slovaškega slavista Jana Stanislava, ki v svoji knjigi *Slovanský juh* v sredoveku dokazuje slovaški karakter Prekdonavja (stare Panonije). Kniezsa s lahkoto ugovarja Stanislavu, saj je kot hungarist in odličen poznavalec staromadžarskega pravopisa in fonetičnih zakonov stare madžarščine bolj kot kdo drugi oborožen za takole razpravljanje. Tako je

prišel po drugi poti do enakih zaključkov kot Grivčeva ocena v Slavistični reviji 1949. Svojo zavrnitev Stanislavovih trditev uspešno opira na pravkar objavljeno veliko delo o slovanskih izposojenkah v madžarsčini: ... (po Stanislavu) so wäre es unbegreiflich, dass die überwiegende Mehrheit der slawischen Lehnwörter der ungarischen Sprache nicht westslawischen, sondern südslawischen Charakter hat. Weder die christliche noch die staatliche Terminologie zeigen einen nordwestlichen Charakter, desgleichen auch die landwirtschaftliche Terminologie, selbst wenn sie westslawische Elemente erhält (str. 33). Fonetična analiza krajevnih imen (utemeljena s tremi diferenciacijskimi kriteriji: 1. epentetični I, 2. obravnvanje skupine tl, dl, 3. refleks za t + j) vodi avtorja do prepričanja, da je pred madžarsko naselitvijo in neposredno po njej živelo v Panoniji južnoslovansko prebivalstvo, je segalo celo preko Donave v srednjo Slovaško (prim. tudi njegovo študijo *Zur Geschichte der Jugoslawismen im Mittelslowakischen*, ESR 1948), vendar pušča Kn. odprto vprašanje, ali so to bili Slovenci, kajkavski Hrvati ali štokavci. Kniezsi moramo pritrditi, da tega z direktnimi jezikoslovnimi dokazi ne moremo razrešiti, saj so bile razlike med slovanskimi narečji v 9. stoletju komaj občutne. Sklepamo pa lahko dalje z geografsko-historičnim vidikom: štokavci so praktično izključeni, saj so — kakor je znano po Jagiću in po drugih — Slavonijo vse do turške zasedbe naseljevali kajkavci in so se štokavci šele po tem razširili do Koprivnice in Bjelovara, to je do svojega današnjega obsega; med predniki današnjih Slovencev (zlasti severovzhodnih) in med kajkavci od Mure in Drave preko Save (panonska Hrvatska) pa je za ta čas težko postavljati vidne razlike. (Leksikalične in druge študije bi pokazale, koliko je ob alpski, zgodaj dokumentirani z brižinskimi teksti, možno govoriti tudi o panonski jezikovni bazi.) — Tako s Kniezso indirektno doživlja novo potrditev v madžarski znanosti že uveljavljen sklep, da so živeli v Panoniji tako imenovani panonski Slovenci, od katerih so Madžari prevzeli krščanstvo in mnoge kulturne nazive.

S tem pa so zavrjnene tudi kombinacije o prehodnem narečju med južnimi in zahodnimi Slovani, kjer naj bi govorili bolg. št. žd za t + j, d + j (Skok, prim. tudi Piuk, *Zur Frage der Slaven in Pannonien im IX. Jhrt.*, *Wiener Slawistisches Jahrbuch*, 1950). Kn. tega ne omenja, vendar njegovi dokazi za refleks t + j odklonilno odgovarjajo tudi v tem vprašanju.

Kniezsa se izkaže v tem vprašanju kot nepristranski razsojevalec in tako teza o slovenskem značaju Kocljeve Panonije dobiva novo podkrepitev. Ni pa jasen stavek: Obwohl die slowenischen Geschichtschreiber die Geschichte von Prybinas Fürstentum seit jeher als einen organischen Teil der slowenischen Geschichte betrachten, versuchen sie nicht einmal den slowenischen Charakter dieses Gebietes zu beweisen (str. 31). Smatram, da je bil stavek tako napisan, ker pač avtorju niso bile znane naše zgodovinske študije.

Hadrovicseva razprava *Der südslawische Trojaroman und seine ungarische Vorlage* uporablja metodo, ki je avtorju koristno služila že pred tem, ko je raziskaval jezikovno-stilno in metrično zvezo med manj vidnim kajkavskim pesnikom Magdalenicem in med nekim madžarskim sodobnikom (Die ungarischen Vorlagen eines alten kroatischen Dichters, AECO 1959). Pretres verzij Trojanske priče je avtorja napotil do sklepa, da so imena oseb, jezik in zlasti še napake v prevodih razumljive le tako, če je južnoslovanskim tekstom služil kot predloga madžarski primerek. To je tembolj zanimivo in skorajda presenetljivo, ker ta madžarski primerek ni ohranjen, vemo le, da je obstajal latinski pratekst in da je bil njegov avtor anonimni pisatelj zgodovinskega

spisa *Gesta Hungarorum* (okrog 1200). Iz Királyevega pregleda desetletne slavistične delavnosti na Madžarskem posnamemo, da se Hadrovics po tem loteva še obdelave južnoslovanskih verzij srednjeveškega romana o Aleksandru Velikem.

Galdijeva študija *Sur quelques pionniers des rapprochements étymologiques slavo-hongrois* je začetni del široke obravnave zgodovine uspelega in zgrešenega tolmačenja madžarskih izposojenk in slovanskih jezikov. Kot razprava pove, so že v času humanizma razločili, da je del madžarskega besednega zaklada soroden slovanskemu. Zgodovinski pretres etimologiziranja sega v tem zvezku do leta 1816.

Bolj kot proti južnim Slovanom teži raziskavanje madžarskih slavistov na področje vzhodnih in zahodnih slovanskih jezikov. Rusistiko zastopajo v prvem zvezku: študija o legendi svetega Ladislava v Rusiji (Perényi), sintaktična analiza Zadoščine (Fodor) in registracija eksperimentalne analize melodike ruskega vprašalnega stavka. Prva razprava ugotavlja pot, kako da je kralj Ladislav (konec 11. stoletja) prešel v ruske legendo kot zmagovalec nad kanom Batijem (invazija Tatarov v 15. stoletju). Mimogrede bi spomnil, da so se tudi na naših tleh — na freskah stare turniške cerkve — ohranili motivi svetoladislavske legende. — Analiza sintakse starega ruskega teksta pa zasluži pozornost, ker avtor dovolj spretno veže sintakso in stilistiko in utemeljuje afektivno-stilistično funkcijo in vrednost s sintaktičnimi obrati (n. pr. vloga aktivnih glagolskih oblik, pomen maloštevilnosti neosebnihih glagolov in brezsubjektnih stavčnih konstrukcij itd.).

Zvezek vsebuje zlasti mnogo slovaškega in češkega gradiva (registracija in opisi listin oziroma tekstov). Iz ocen je razvidno, da so izdali že srednjeveške češke spomenike, ki so se našli na Madžarskem; druge edicije spomenikov pa pripravljajo.

Királyeva kronika razgrinja pestro sliko delovanja madžarskih slavistov, dela, ki je razveseljivo po svojem konceptu in po rezultatih. Poleg poprej omenjenega zadevajo razprave še zgodovino pravopisa, dialektologijo, kulturno zgodovino i. dr. Izdali so tudi dva zajetna slovarja za ruščino. S tem kronika zadnjega desetletja nadaljuje Tamásev prikaz za obdobje 1939—1946 v ESR 1948.

StSl izhajajo pod najvišjim pokroviteljstvom kot izdaja Madžarske znanstvene akademije. Letno računajo na 20—30 tiskovnih pol (razprave, drobni prispevki, ocene itd.). Tako pomeni nova revija v slavističnem svetu — lep obet.

Pripomba. Za našo bibliografijo moram še registrirati, da je v poletju 1956 — torej že po prednjem poročilu — izšel še 4. snopič I. letnika (skupno 476 str.). Slovenska znanost bo lahko našla med objavljenimi prispevki tudi kaj zase, tako n. pr. v arheološki (paleoantropološki) študiji *Die Kontinuitätsfrage und das Erscheinen der Slawen in Pannonien* (Simonyi), v Kniezsevi akademski razpravi *Slavische Bestandteile der ungarischen staatlichen und juristischen Terminologie*, v Hadrovicsevi oceni temeljnega dela prof. Kniezse o slovanskih izposojenkah v madžarščini (I. del v dveh knjigah nad 1500 strani) in v bibliografiji slovanskih literarnozgodovinskih študij in člankov na Madžarskem za obdobje 1944—1954.

Stefan Barbarič

Zdzisław Stieber: 1. *TOPONOMASTYKA ŁEMKOWSZCZYŃNY. I. Nazwy miejscowości. Łódź 1948; II. del Nazwy terenowe. Łódź 1949.* — 2. *ATLAS JĘZYKOWY DAWNEJ ŁEMKOWSZCZYŃNY. Zeszyt 1. Łódź 1956.* Poljska slavistika je danes gotovo najmočnejša v svetu; brez skrbi lahko rečemo, da je vodilna tako v iskanju novih področij obravnavanja kot tudi novih poti dela.